

Η απωθημένη μεταρρύθμιση

Το κείμενο με τις δύο σχεδόν χιλιάδες υπογραφών «για την υπεράσπιση της κοινωνίας και της δημοκρατίας» (στο <http://www.koindim.eu/el>) έχει μια σαφή τακτική στόχευση: επιχειρεί να διατηρήσει διαύλους επικοινωνίας μεταξύ των διαφόρων συνιστωσών της (πέραν του ΚΚΕ) «αριστεράς». Συνυπογράφεται έτσι από επίδοξους ανατροπείς του Σύριζα, διαλλακτικούς οπαδούς του Κουβέλη, ανέντακτους, και ακόμη από πολλούς που πριν από λίγα χρόνια κατείχαν κεντρικές θέσεις στο μπλοκ του εκσυγχρονισμού. Όσο σαφής είναι όμως αυτή η τακτική στόχευση του κειμένου, τόσο θολή και συγκεχυμένη είναι η στρατηγική του απόβλεψη. Το έλλειμμα αυτό αναδεικνύεται, αν αναρωτηθούμε για το ακριβές αντικείμενο της υπεράσπισης: *ποια* κοινωνία και *ποια* δημοκρατία επιδιώκουν να υπερασπιστούν οι εκατοντάδες υπογράφωντες; Εννοούν άραγε (α) το αξιακό περιεχόμενο της κοινωνικής συνοχής και προστασίας που παρήγαγε η αριστερή θεωρία και πράξη στην Ευρώπη των δύο τελευταίων αιώνων; Ή μήπως (β) το κοινωνικό δικαίωμα των εργοδηγών του ΟΣΕ για επιδοτούμενη εργασία, το κοινωνικό δικαίωμα του προσωπικού του ΕΚΑΒ να απεργεί, και την κοινωνική προστασία των δήθεν τυφλών και παραλύτων που απολάμβαναν επί δεκαετίες τις παροχές του ΙΚΑ; Επιχειρούν να υπερασπιστούν (α) το αξιακό και πολιτικό περιεχόμενο μιας διευρυνόμενης, θεσμικά εμπλουτιζόμενης, εξωστρεφούς και ανοιχτής δημοκρατικής λειτουργίας, ή μήπως (β) το συνολικά και συλλήβδην διεφθαρμένο πολιτικό σύστημα που παρήγαγε η νεοελληνική μεταπολίτευση;

Επιδιώκοντας να είναι πολυσυλλεκτικό, το κείμενο αποφεύγει επιδεικτικά να λάβει θέση σε αυτό το ερώτημα. Αν βέβαια ερωτούνταν, οι υπογράφωντες θα διέψευδαν –στα λόγια– κάθε σχέση με την εκδοχή (β). Αυτό κάνει και ο Δ. Χριστόπουλος, στο ζυγισμένο κείμενό του που δημοσιεύθηκε στο *Βήμα* της 18.3.2012. Ο Χριστόπουλος αναγνωρίζει ότι στο κείμενο Υπεράσπισης «δεν χαράσσεται με ευκρίνεια η απόσταση από τα κακώς κείμενα του ‘παλαιού καθεστώτος’». Εννοεί, προφανώς, ότι το κείμενο επιτίθεται μεν σε μια «ψευδώνυμη χρήση της έννοιας της ‘μεταρρύθμισης’», αλλά αποφεύγει ακόμη και υπαινικτικές αναφορές στο περιεχόμενο, την κατεύθυνση, ή έστω την αναγκαιότητα, των αληθινών μεταρρυθμίσεων που οι υποστηρικτές του θα ενέκριναν. Ο Χριστόπουλος ζητάει έτσι «να αναπροσανατολίσουμε το ερώτημα, από ‘Ναι ή όχι στις μεταρρυθμίσεις’, στο ‘Ποιες μεταρρυθμίσεις’. Αυτό είναι το κρίσιμο ερώτημα» – ένα ερώτημα, ωστόσο, το οποίο σπεύδει και αυτός να παρακάμψει, προκειμένου να στραφεί στο θέμα που είναι προφανές ότι τον απασχολεί περισσότερο: στην υπόθεση ότι η ελληνική κρίση απηχεί και αποτυπώνει μια «ελληνική ιδιαιτερότητα».

Το θέμα έχει μια εμπειρική πτυχή: είναι η διαφθορά στην Ελλάδα μεγαλύτερη απ’ ό,τι (π.χ.) στην Ιταλία ή την Ισπανία; Παρουσιάζει, επίσης, μείζον θεωρητικό ενδιαφέρον. Πιστεύω, προσωπικά, ότι η ελληνική ιδιαιτερότητα υφίσταται πράγματι, και ότι απορρέει από τον τρόπο με τον οποίο η ιδρυτική συνθήκη του νεότερου ελληνισμού τον εγκλωβίζει σε μια ταυτότητα στραμμένη στο παρελθόν, αποκλείοντάς έτσι την αυτοκατανόησή του μέσω της

προβολής στο μέλλον. Για να το διατυπώσω κάπως προκλητικά: Ναι, έχει δίκιο ο Γιανναράς με την «ιδιοπροσωπία» και «ιδιοσυστασία» του, έχουν δίκιο και οι Σαρτζετάκης-Παπούλιας με το «έθνος ανάδελφον» και τα συναφή – κάνοντας φυσικά λάθος στο πρόσημο! Διότι αν πράγματι υφίσταται μια ελληνική «ιδιαιτερότητα» ή «μοναδικότητα», το ζήτημα είναι να απελευθερωθούμε από αυτήν, και όχι να την εξάρουμε ή να οχυρωθούμε πίσω της.

Εντέλει, πάντως, η ουσιαστική πολιτική και πρακτική σημασία του ζητήματος είναι ελάχιστη έως μηδαμινή. Πόση σημασία έχει άραγε για την ανάγκη πάταξης της ελληνικής φοροδιαφυγής το αν αυτή είναι μεγαλύτερη ή ίση εκείνης της Ιταλίας; Πόση σημασία έχει για την αναγκαιότητα να κλείσει (ή έστω να πωληθεί) ο ΟΣΕ το ερώτημα αν σε κάποια αφρικανική χώρα υπάρχει ένας σιδηροδρομικός οργανισμός ακόμη πιο διεφθαρμένος και ελλειμματικός από τον δικό μας; Με αυτή την έννοια, η έμφαση στην απόκρουση κάποιας «ελληνικής ιδιαιτερότητας» λειτουργεί στην πράξη (ανεξαρτήτως προθέσεων) με τρόπο παρελκυστικό, αποτρέποντας από το πράγματι μοναδικό καίριο ερώτημα: «ποιες μεταρρυθμίσεις;». Το ερώτημα αυτό, όπως είπαμε, το παρακάμπτουν τόσο το κείμενο Υπεράσπισης όσο και ο ίδιος ο Χριστόπουλος. Ο οποίος, επιπλέον, υποπίπτει στο λογικό σφάλμα να διαβλέπει μια «βαθιά αντίφαση» στο ότι «ενώ οι ελληνικές ιδιαιτερότητες εμφανίζονται ως αίτιο της κρίσης, οι συνταγές δεν είναι προσαρμοσμένες στην ελληνική ιδιαιτερότητα». Η «αντίφαση» είναι φυσικά επίπλαστη: αν αιτία της κρίσης είναι πράγματι η ιδιαιτερότητα, τότε η αντιμετώπισή της θα πρέπει να έγκειται στην άρση της ιδιαιτερότητας.

Το απωθημένο ερώτημα του Χριστόπουλου, ωστόσο, παραμένει. Κανείς δεν διαφωνεί: ο εκσυγχρονισμός και οι μεταρρυθμίσεις δεν είναι ουδέτερες. Είναι όμως αναγκαίες. Σε συνθήκες κρίσης καθίστανται μάλιστα αναπόφευκτες. Το περιεχόμενο που λαμβάνουν καθορίζεται, όπως γνωρίζουμε, από τον συσχετισμό δυνάμεων. Είναι προφανές ότι η ιστορική αποτυχία της ελληνικής αριστεράς δίνει στις μέρες μας τη σκυτάλη σε μια σκληρή, ανάλγητη, ξενοφοβική δεξιά. Αυτή θα κάνει τις μεταρρυθμίσεις! Είναι όμως χαρακτηριστικό της πολιτικής και στοχαστικής υστέρησης της ελληνικής «αριστεράς» ότι ακόμη και τώρα, την υστάτη, αρνείται πεισματικά να βγει μπροστά. Επιμένει να μοιρολογεί πάνω σε ερείπια – χωρίς καν να διακρίνει ποια από αυτά αξίζουν τη θλίψη μας και ποια δικαίως κατέρρευσαν.

Όταν λοιπόν, παρενθετικά και παρεμπιπτόντως, σχεδόν αδιόρατα, το κείμενο της «Υπεράσπισης» δηλώνει ότι οι υπογράφωντες «δεν νοσταλγούν την παλιά τάξη πραγμάτων που καταρρέει», η αποκήρυξη αυτή δεν συνιστά τίποτε άλλο από ομολογία και παραδοχή. Εμμένοντας στη στεία καταγγελτικότητα και πολιτική ατομία τους, οι συνιστώσες που συστεγάζονται στο κείμενο επιχειρούν, παρά τις επιμέρους διαφορές τους, να δικαιολογήσουν τον δικό τους, διόλου αμελητέο ρόλο στον παλιό και άρρωστο κόσμο, που έχει ήδη καταρρεύσει.

Ο Παναγιώτης Θανασάς διδάσκει Φιλοσοφία στο ΑΠΘ.

Το κείμενο δημοσιεύθηκε στο *The Books' Journal*, τχ. 18, Απρίλιος 2012.